

Царук В.Ю., к.е.н.,
доцент кафедри обліку та економіко-правового
забезпечення агропромислового бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ

В останні десятиліття розвиток бухгалтерського обліку в Україні відбувається в контексті гармонізації з системою МСФЗ на основі широкого застосування концепцій, теорій, методологій та методик з інших суміжних сфер наукових знань, що дозволяє поглибити його теоретико-методологічні основи і забезпечити адаптивність облікової системи підприємств різним видам збурень, що виникають в її зовнішньому середовищі (економічних, юридичних, соціальних, екологічних тощо). Однією з останніх актуальних тенденцій також є впровадження концепції інтегрованої звітності, як інструменту, що дозволяє розкривати більш повну і релевантну інформацію фінансового та нефінансового характеру про діяльність підприємства і його середовища у відповідності до зростаючих потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів. Підвищення якісного рівня наукових досліджень в сфері бухгалтерського обліку в Україні може бути здійснено шляхом наближення філософських та методичних засад їх здійснення до провідної світової практики, що в цілому передбачає активне використання інституційного та позитивістського підходів, методів здійснення наукових досліджень, ефект від використання яких вже було одержано в суміжних сферах наукових знань (економічна теорія, фінанси, соціологія тощо).

В умовах гармонізації національних систем бухгалтерського обліку на основі МСФЗ та впровадження концепції інтегрованої звітності вченими найчастіше використовуються розробки в сфері економіки або положення трансдисциплінарного характеру, що можуть використовуватись в різних сферах наукових досліджень, наприклад, системний підхід. Впровадження економічних напрацювань в бухгалтерському обліку дозволяє під іншим кутом зору подивитись на існуючі невирішені проблеми, сформулювати рекомендації щодо їх вирішення, а також використати готові моделі та концепції для забезпечення відповідності бухгалтерського обліку зростаючим потребам користувачів облікової інформації, що вже були розроблені вченими-економістами. При цьому застосування такого підходу передбачає необхідність адаптування економічних моделей та концепцій до фундаментальних облікових положень, з яких складається ядро чинної парадигми бухгалтерського обліку, або навіть їх взаємоузгодження, оскільки лише за таких умов можуть бути створені необхідні передумови для вирішення практичних проблем, зокрема, в сфері корпоративного управління. Це пояснюється існуванням відмінностей в обліковій науці та інших економічних науках як в частині категорійно-понятійного апарату, так і з теоретико-методологічної точки зору.

На сьогодні є цілий ряд теоретичних конструктів, які по різному трактуються в бухгалтерському обліку та в інших економічних науках. Існуючі відмінності в обліковій та інших економічних науках пояснюються не лише відмінністю в об'єкті дослідження, а також в цілях, які висуваються перед науковцями та використовуваний методології здійснення наукових досліджень. Якщо раніше дана проблема переважно розглядалась в контексті можливості виокремлення і розгляду

бухгалтерського обліку як самостійної науки, то на сьогодні більш актуальними є розгляд таких її аспектів, що пов'язані з можливістю та доцільністю використання напрацювань в сфері економіки для подальшого розвитку бухгалтерської науки. Незважаючи на те, що на сьогодні вчені в сфері бухгалтерського обліку по-різному підходять до питання співвідношення економічної та облікових теорій, беззаперечними є переваги використання перевірених практикою напрацювань в інших економічних науках задля удосконалення теоретико-методологічних засад функціонування облікових систем на підприємствах.

Проведений аналіз існуючих причин необхідності використання інституційної теорії для розвитку облікової науки в частині концепції інтегрованої звітності дозволяє встановити, що використання інституційної теорії в умовах сьогодення є не бажанням окремих дослідників підвищити її наукову вагомість, а є об'єктивною необхідністю в забезпеченні її подальшого прогресивного функціонування. Це обґрунтовується тим, що виходячи з позицій представників англо-американської школи бухгалтерський облік є соціальним явищем, для вивчення якого на сьогодні вже недостатньо традиційного набору методів, які раніше застосовувались для аналізу обліку як закритої системи, а тому інституційна теорія дозволяє заповнити цю прогалину. Таким чином, необхідність використання інституційної теорії обґрунтовується трансформацією підходів до розуміння сутності бухгалтерського обліку як науки, що в свою чергу, для її ефективного аналізу передбачає необхідність використання адекватних методів пізнання, що враховуватимуть існуючий рівень її різноманіття.

В сучасних умовах розвитку облікової науки та практики одним з найбільш актуальних варіантів їх подальшого удосконалення є застосування напрацювань в сфері інституційної теорії, про що свідчить як поступове формування інституційної теорії бухгалтерського обліку в Україні, так і здатність інституційного інструментарію вирішувати важливі та складні проблеми наук соціально-економічного спрямування. З метою структурування бухгалтерських інституційних досліджень та подальшого ефективного розвитку концепції інтегрованої звітності виділено наступні напрями інституційних досліджень в сфері бухгалтерського обліку: дослідження інституційних змін та аналіз їх впливу на систему бухгалтерського обліку та її окремі елементи, зокрема, на систему інтегрованої звітності підприємства; розгляд системи бухгалтерського обліку та її окремих елементів, зокрема, системи інтегрованої звітності, як об'єкта дослідження інституційної теорії; використання інституційної теорії як теоретико-методологічного базису для розвитку системи інтегрованої звітності.